

Одіссея капітана Блада

Про книгу

Молодого лікаря Пітера Блада несправедливо звинувачують у державній зраді й продають у рабство на острів Барбадос — в англійську колонію. Він утікає з неволі, захопивши з товаришами іспанський корабель... Волею долі ставши піратом, юнак не втратив честі благородства, милосердя. Його незвичайні, інтригуючі пригоди на суші й на морі, талановито розказані Рафаелем Сабатіні, неодмінно зацікавлять і школярів, і дорослих.

Рафаель Сабатіні
Одіссея
Капітана Блада



БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА



®

© Видавництво "НК-Богдан"

ISBN 978-966-10-7657-9

Рафаель Сабатіні

**ОДІССЕЯ КАПІТАНА
БЛАДА**

Розділ I

ПОСЛАНЕЦЬ

Пітер Блад, бакалавр медицини, запалив люльку і заходився поратися коло вазонів герані, що цвіла на підвіконні його кімнати, яка вікнами виходила на вулицю Уотер Лейн. Він не помічав, що з вікна навпроти за ним із докором стежать чийсь суворі очі. Пораючись коло герані, Пітер прислухався до гомону людського натовпу там, унизу, у вузькій вуличці, натовпу, що вже вдруге того дня плинув до плацу перед замком, де перед цим капелан герцога Фергюсон виголосив проповідь радше бунтарського, ніж божественного змісту.

Цей безладний, збуджений натовп складався переважно з чоловіків із зеленими гілочками на капелюхах, з кумедною зброєю в руках. У декого, щоправда, за плечима погойдувалися мисливські рушниці, виблискували подекуди й мечі, але значна частина повстанців була озброєна лише киями, а більшість тягла за собою величезні списи, зроблені з кіс, страшні на вигляд і незручні в бою. Серед цих імпровізованих військових з містечка Бріджуотер були ткачі, броварі, теслі, ковалі, муляри, каменярі, шевці та представники інших мирних професій. Бріджуотер, як і Тонтон, не вагаючись, послав своїх чоловіків служити незаконнонародженому герцогові Монмуту. Людина, яка за віком і здоров'ям могла носити зброю, а сьогодні залишилася б вдома, вважалася боягузом або католиком.

Проте Пітер Блад, який не тільки був здатний носити зброю, але й майстерно володів нею, аж ніяк не вважався боягузом, а католиком був хіба що тоді, коли це йому було вигідно, — так от, цей Пітер Блад порався того теплого липневого вечора коло своїх квітів і палив люльку з таким байдужим виглядом, ніби навколо нічого й не відбувалося. Більше того, він час від часу кидав услід охопленим воєнною гарячкою ентузіастам рядок з Горація, якого здавна дуже любив: «Куди, куди мчите ви, навіжені?».

Тепер ви, мабуть, здогадуєтеся, чому Блад, у жилах якого текла гаряча, безстрашна кров морських бродяг Сомерсетшіру, предків його матері, залишався спокійним у той час, коли навколо запалала страшна фанатична пожежа повстання, чому бунтівлива душа його, що свого

часу не примирилася з наміром батька зробити з нього вченого, залишалася байдужою у самому розпалі заворушення. Ви вже збагнули, як він розцінював людей, що збиралися під знамена свободи, знамена, гаптовані непорочними дівами Тонтона, вихованками пансіонів міс Блейк і місіс Масгров. Діви, як співається у баладі, порвали свої шовкові спідниці на прапори для армії Монмута. Рядок із Горация, зневажливо кинутий услід тим, хто галасливо біг вулицею, розкриває тодішній настрій Блада. Для нього це були охоплені шалом безумства дурні, що поспішають назустріч власній загибелі.

Справа в тому, що він надто багато знав про цього горезвісного Монмута і ту вродливу смагляву жінку, яка породила його, щоб повірити в законність посягань герцога на королівський престол. Блад читав безглузду прокламацію, розклеєну в Бріджуотері, Тонтоні та інших містах, у якій твердилося, що «...після смерті нашого монарха Карла II право на престол Англії, Шотландії, Франції та Ірландії з усіма володіннями і підвладними територіями переходить у спадщину уславленому і благородному Джеймсу, герцогу Монмутському, синові і законному спадкоємцеві Карла II».

Прокламація насмішила його, як й інше повідомлення про те, що герцог Йоркський Яків¹ наказав отруїти покійного короля, а потім захопив престол.

Блад не знав, яка з цих двох фальшивок була брехливішою. Третину свого віку він прожив у Нідерландах, де народився тридцять шість років тому оцей самий Джеймс Скотт, який тепер милістю Божою оголосив себе королем Яковом II і т. д. Були відомі Бладу й чутки про справжніх батьків цього типа. Герцог Монмут не тільки не був сином Карла Стюарта і Люсі Уолтер, з якою нібито був таємно повінчаний король, а сумнівно, щоб він був навіть незаконною дитиною покійного монарха. До чого, крім нещастя та розрухи, могло призвести це безглузде домагання? Хіба можна сподіватися, що Англія колись повірить такій нісенітниці? А саме іменем герцога, саме для підтримки його фантастичних претензій кілька визначних вігів² втягли в боротьбу цих західних³ дурнів.

— «Куди, куди мчите ви, навіжені?»

Блад засміявся і водночас зітхнув, сміх заглушив зітхання. Як і більшість людей із самотійними поглядами, Блад не співчував

заколотникам. Суворе життя навчило його мати власну думку. Людина з лагіднішою вдачею, з його далекоглядністю і знаннями, можливо, й знайшла б підстави для смутку, спостерігаючи, як біжать на бойню ці наївно запальні вівці-протестанти. Захоплені ілюзією, що вони стають на захист права, волі й віри, вони йшли до плацу перед замком зі своїми дружинами, дочками, матерями та коханими. Блад, як і всі у місті, знав, що Монмут мав намір дати бій цієї ж ночі. Герцог збирався особисто керувати несподіваним нападом на очолювану Февершемом королівську армію, яка стояла табором коло Седжмура. Блад вважав, що лорд Февершем знає про всі ці наміри не гірше від самого герцога, та якби лікар і помилився у своєму припущенні, то йому можна було б пробачити — не міг же він припустити, що командувач королівської армії погано знає свою справу.

Блад струсив попіл з люльки, відхилився од вікна, щоб зачинити його, і саме в цей час погляд його, перетнувши вулицю, зустрівся з поглядом двох пар ворожих очей, які стежили за ним. Це були очі двох гарненьких сентиментальних сестриць Пітт — найпалкіших і найніжніших у Бріджуотері прихильниць красеня Монмута.

Блад посміхнувся і привітно кивнув їм головою, бо був у дружніх стосунках з цими дівчатами, а одну з них навіть лікував деякий час. Однак його привітання залишилося без відповіді. Навіть холодне презирство прочитав він у очах сестер. Усмішка на тонких губах Блада втратила привітність. Він ураз збагнув, звідки йде ця ворожість. Вона загострювалася з кожним днем, відколи Монмут приїхав і закрутив голови молодим і старим жінкам у місті. Блад зрозумів, що сестри Пітт зневажають його за те, що він, хоча ще й не старий і дужий чоловік з військовим досвідом, воїн, який міг би принести користь загальній справі, стоїть осторонь подій, спокійно палить люльку і порається коло герані в цей вирішальний вечір, коли мужні люди збираються навколо захисника протестантської церкви, готові пролити свою кров, аби тільки той зайняв законне місце на престолі.

Якби Блад захотів обговорити це питання зі сестрами Пітт, він, напевне, спробував би переконати їх, що, доволі помандрувавши свого часу і зазнавши багатьох пригод, він збирається, нарешті, зайнятися своєю спеціальністю. Блад сказав би, що він лікар, а не воїн; цілитель, а не вбивця. Однак він знав наперед їхню відповідь: у такій справі,

мовляв, кожний, хто вважає себе чоловіком, повинен узяти в руки зброю. Вони, мабуть, нагадали б йому, що їхній племінник Джеремі, шкіпер торговельного судна, яке, на лихо хлопця, стояло в цей час на якорі у бухті Бріджуотер, — замінив штурвал корабля на мушкет, щоб захищати справедливість. Та Блад не належав до тих, хто любить переконувати. Як я вже сказав, він був самотійною людиною.

Зачинивши вікно і зсунувши фіранки, Пітер повернувся до затишної, освітленої свічками кімнати, де місіс Барлоу, його економка, якраз готувала вечерю. Йй він висловив свою думку вголос:

— Я викликав незадоволення у тих плаксивих дівчат, які живуть навпроти.

У його приємному й чистому голосі звучали металічні нотки, які пом'якшувалися і приглушувалися ірландським акцентом, що зберігся, незважаючи на довгі роки мандрів. Увесь характер Блада проявлявся в цьому голосі, який, залежно від потреби, міг або звабливо й ласкаво умовляти, або командувати, змушуючи підлеглих підкоритися. Щодо зовнішності Блада, то він був високий на зріст, худорлявий і смаглявий, як циган, але з-під рівних чорних брів дивились ясні блакитні очі, що якось дивно контрастували зі смаглявим обличчям. У погляді тих очей світилися надзвичайна проникливість і спокійна гордовитість, яку ще більше підкреслював рівний ніс і рішучо стиснуті губи. Одягався Блад у все чорне, як і належить людині його професії, проте з елегантністю і смаком, властивими радше шукачеві пригод, яким він був колись, аніж поважному медикові, яким став тепер. Його камзол з тонкого камлоту⁴ був обшитий срібним позументом, а манжети сорочки і жабо прикрашало мереживо. Розкішна чорна перука була завита не гірше, ніж у якого-небудь вельможі з Уайт-холлу⁵.

Придивившись уважніше до Пітера Блада і розгадавши його вдачу, яка так чітко проступала крізь зовнішність юнака, ви б мимоволі замислилися над тим, чи довго проживе такий чоловік у цій тихій заводі, куди випадок привів його близько шести місяців тому; чи довго він займатиметься справою, яка стала його професією ще перед тим, як він почав жити самотійно. Хоча вам і важко буде повірити, та коли ви довідаєтеся про його життя, не тільки минуле, а й майбутнє, то зрозумієте, що Блад міг би й далі мирнісінько собі жити,

задовольняючись становищем лікаря у тихому Сомерсетширі. Мабуть, так воно й було б, коли б не злий жарт, який доля готувала для нього.

Пітер Блад був сином ірландського лікаря та уродженки Сомерсетширського графства. В жилах матері текла гаряча кров морських бродяг, чим, мабуть, і пояснюється ранній прояв невгамовності у вдачі сина. Ця невгамовність глибоко тривожила його батька, котрий, як на ірландця, мав надзвичайно миролюбний характер. Батько зразу вирішив, що хлопець повинен успадкувати його почесну професію, і Пітер Блад, здібний до навчання й надзвичайно охочий до знань, задовольнив його бажання, здобувши у двадцять років звання бакалавра медицини в Дублінському коледжі. Батько пережив цю радісну подію лише на три місяці, а мати померла ще за кілька років перед тим. У спадщину Пітерові залишилося кілька сот фунтів, з якими він і вирушив подивитися світ і дати на якийсь час волю своїй жадібній до пригод душі.

Дивний збіг обставин привів його на військову службу до голландців, які саме воювали з французами, а любов до моря завела на флот. Заслуживши офіцерський чин у славнозвісного де Рітера⁶, він брав участь у тій битві на Середземному морі, в якій загинув цей видатний флотоводець.

Даних про життя Блада після підписання Наймегенського миру майже немає. Проте ми знаємо, що Пітер пробув два роки в іспанській тюрмі, хоча й досі не зрозуміло, як він примудрився туди потрапити. Можливо, завдяки цій обставині він узяв після звільнення меч у руки і перейшов на службу до французів, що саме воювали з іспанцями на території іспанських Нідерландів. У тридцять два роки, коли він втратив смак до пригод і коли його здоров'я теж похитнулося внаслідок занедбаної рани, Блада охопила туга за батьківщиною. Сівши на корабель у Нанті, він мав намір дістатися до Ірландії. Однак здоров'я за час подорожі погіршало, і він, коли негода загнала судно в Бріджуотерську бухту, вирішив зійти на берег; це була все-таки батьківщина його матері.

Так у січні 1685 року Блад прибув до Бріджуотера, маючи при собі приблизно таке ж багатство, як і одинадцять років тому, коли він подався з Дубліна у світи.

Місто йому сподобалося, та й здоров'я тут одразу ж поліпшилося. Зрозумівши нарешті, що він пережив на своєму віку досить пригод, яких інший не побачить і за все життя, Блад вирішив оселитися в цьому місті й повернутися до професії лікаря, з якою він не дуже розважливо колись порвав.

Оце й уся його біографія, принаймні та її частина, яка мала закінчитися в ніч Седжмурської битви, через шість місяців після приїзду Блада у Бріджуотер.

Вважаючи, що наступний бій зовсім його не обходить — так воно й було — і байдужий до збудження, яке охопило тієї ночі місто, Блад вирішив ні на що не звертати уваги і рано ліг спати. Спокійний сон огорнув його ще задовго до одинадцятої години, а об одинадцятій, як відомо, Монмут вирушив зі своїми повстанцями Брістольським шляхом, щоб обійти кружною дорогою болотисту місцевість між ним та королівською армією.

Відомо також, що свою кількісну перевагу, яку могла ліквідувати хіба що стійкість регулярних військ противника, і перевагу несподіваного нападу на сонну армію Монмут через грубі помилки й погане командування втратив задовго до рукопашного бою.

Армії зіткнулися близько другої години ночі. Проте далекий гуркіт гармат не порушив мирного сну Блада. І лише о четвертій годині, коли вже почало сходити сонце, розганяючи рештки туману над полем битви, його безтурботний сон перервався.

Сидячи в ліжку, Блад протирав заспані очі, намагаючись зрозуміти, що сталося. Хтось безперервно гатив у двері його будинку і безладно кричав. Саме цей голос і розбудив його. Гадаючи, що йдеться про якусь невідкладну допомогу породіллі, Блад надів халат, пантофлі й зійшов униз. На сходах він мало не наскочив на перелякану місіс Барлоу, яка теж схопилась, але не знала, що робити. Блад заспокоїв економку і пішов відчиняти двері.

За дверима, у золотому промінні сонця, що саме сходило, стояв захеканий юнак, брудний і запилений, у подертому одязі (замість лівого рукава його камзола теліпалося лахміття). Він стояв коло загнаного коня і, вирячивши очі, довго не міг вимовити й слова.

Блад одразу ж упізнав молодого шкіпера Джеремі Пітта, племінника дівчат, які жили навпроти. Це був один із тих, кого загальний ентузіазм

втягнув у вир воєнних дій. Вулиця, розбуджена приїздом моряка, прокидалася: відчинялися двері, відсувалися жалюзі на вікнах, і звідти визирали стурбовані, зацікавлені обличчя сусідів.

— Спокійніше, спокійніше, — сказав Блад. — Гарячковість ніколи не приводила до добра.

Але мало не божевільний юнак не звернув уваги на його застереження, і, задихаючись, нарешті заговорив:

— Лорд Гілдой... тяжко поранений... у маєтку Оглторп... біля річки, я відніс його туди... і... він послав мене до вас... Ідіть! Швидше!

Він простягнув руку і намагався силоміць потягти лікаря за собою, хоча той був у халаті й пантофлях. Але Блад ухилився від надто нетерплячої руки.

— Звичайно, я поїду, — просто сказав він.

Звістка схвилювала Блада. Гілдой був по-дружньому прихильний до лікаря, відколи той оселився в цих краях. Бладу щиро хотілося зробити що-небудь на подяку за добре ставлення до нього, і його дуже засмутило, що ця нагода трапилася за таких сумних обставин, адже Пітер добре знав, що нерозважний молодий лорд був палким прихильником герцога Монмута.

— Я поїду, але спочатку дозвольте мені одягнутись і прихопити деякі речі, що можуть там знадобитися.

— Ми марнуємо час!

— Заспокойтеся, не змарнуємо ні хвилини. Кажу вам ще раз: поволі їдеш — далеко будеш. Заходьте... сідайте... — і він відчинив перед юнаком двері вітальні.

Молодий Пітт нетерплячим рухом руки відхилив запрошення:

— Я чекаю тут. Заради Бога, поспішайте!

Блад пішов, щоб одягнутися і взяти сумку з інструментами.

Дізнатися про характер поранення лорда Гілдою можна буде і пізніше, коли вони вирушать у дорогу. Натягаючи чоботи, Блад давав розпорядження місіс Барлоу; вказівки ці стосувалися й обіду, який, однак, йому не судилося з'їсти.

Коли лікар, нарешті, вийшов (місіс Барлоу квоктала позад нього, як справжня квочка), він застав молодого Пітта в оточенні наполюханих, напіводягнених городян — переважно жінок, — які прибігли, щоб довідатися, чим скінчився бій. Неважко було здогадатись, яку новину

приніс їм Пітт, бо ранкове повітря відразу сповнилося гірким плачем і голосінням.

Побачивши одягненого лікаря, зі сумкою для інструментів під пахвою, посланець пробився крізь настирливу юрбу, струсив утому і вирвався з рук своїх заплаканих тіток, які в розпачі чіплялися за нього. Схопивши коня за вуздечку, він скочив у сідло.

— Їдьмо, сер! — вигукнув він. — Сідайте позад мене!

Блад без зайвих слів сів, і Пітт пришпорив коня. Натовп розступився. Пітер Блад, сидячи на крупі коня і тримаючись за пояс супутника, почав свою одісею. Як виявилось потім, Пітт, у якому Блад вбачав лише посланця пораненого заколотника, був насправді посланцем самої долі.

Розділ II

ДРАГУНИ КІРКА

Садиба Оглторп розкинулася на правому березі річки десь за милю на південь від Бріджуотера. Серед барвистої зелені стояв сірий присадкуватий будинок у стилі епохи Тюдорів, нижню частину його густо обвивав плющ. Під'їжджаючи через запашні сади до маєтку, який, здавалося, безтурботно дрімав на березі Паррета, що іскрився в промінні ранкового сонця, Блад ніяк не вірив, що він у країні, охопленій кровопролитною боротьбою.

Та на околицях Бріджуотера вони зустріли на мосту авангард втомлених, змучених утікачів з поля бою. Серед них було багато поранених. Напружуючи останні сили, охоплені смертельним жахом, ці люди поспішали до міста, марно сподіваючись знайти там захист і притулок. Їхні очі, сповнені втоми і страху, жалібно дивились на Блада та його супутника; кілька хриплих голосів застерегли Пітта, що погоня вже близько. Але той, не звертаючи уваги на застереження, безстрашно мчав курним шляхом, на якому кількість бідолашних утікачів з-під Седжмура дедалі збільшувалася. Незабаром вершники звернули з битого шляху на стежку, що перетинала росяні луки. Навіть тут вони зустрічали окремі групи цих кинутих напризволяще бідолах, які розбіглися в усі боки. Пробираючись крізь високі трави, втікачі

перелякано озиралися, чекаючи щомиті, що ось-ось з'являться червоні камзоли королівських драгунів.

Але Пітт і його супутник, просуваючись на південь, уже наближалися до штаб-квартири Февершема, і незабаром зникли з очей усі сліди недавнього бою. Вершники проїжджали повз мирні фруктові сади, дерева яких обважніли під вагою дозріваючих плодів — надходив час виготовлення сидру.

Нарешті вони зіскочили з коня на вимощене плитами подвір'я, де їх зустрів засмучений і схвильований власник садиби Бейнс.

У просторій кімнаті з кам'яною підлогою лікар побачив лорда Гілдоя — високого, чорнявого молодого чоловіка з масивним підборіддям і чималеньким носом. Лорд лежав на плетеній кушетці біля великого, завішеного серпанком вікна. Щоки його були землисто-сірого відтінку, очі заплющені, а з посинілих губів із кожним подихом злітав ледве чутний стогін. Пораненого доглядали дружина Бейнса та її гарненька дочка.

Блад якусь мить постояв, мовчки розглядаючи свого пацієнта. Йому було щиро жаль, що цей аристократ з таким блискучим майбутнім ризикував усім, можливо навіть життям, заради честолюбства нікчемного авантюриста. Потім лікар опустився на коліна перед пораненим, розірвав камзол та білизну, щоб оглянути рану лорда, і наказав принести воду, полотно та все інше для перев'язки.

Коли через півгодини до садиби вдерлися драгуни, він ще возився з пораненим і зовсім не звертав уваги на стук підків та грубі вигуки солдатів. Його взагалі нелегко було вивести з рівноваги, а зараз він до того ж цілком поринув у свою роботу. Але лорд, який щойно опритомнів, занепокоївся, а Джеремі Пітт, зовнішній вигляд якого свідчив про участь у бою, спритно сховався в шафі для одягу. Бейнс теж помітно хвилювався. Його дружина і дочка тремтіли від страху, і Бладу довелося їх усіх заспокоювати.

— Ну чого вам боятися? — казав він. — Хіба ми живемо не в християнській країні? А християни ж не воюють з пораненими і з тими, хто дав їм притулок.

Блад, як бачите, ще не втратив віри в християн. Потім він підніс до губ пораненого склянку з ліками, виготовленими за його вказівками.

— Заспокойтеся, мілорде. Найгірше вже позаду.

Але саме в цю мить з грюкотом і брязкотом у кімнату вдерлося з дванадцятіро солдатів Танжерського полку в ботфортах і червоних мундирах. Командував ними кремезний похмурий офіцер, мундир якого був пишно розшитий золотими позументами.

Бейнс закам'янів на місці в якійсь дивній позі, що свідчила одночасно і про його переляк, і про виклик карателям, у той час як його дружина і дочка злякано відступили. Блад, що стояв у головах лорда, поглянув через плече на непроханих гостей.

Офіцер різким голосом наказав солдатам зупинитися. Після цього він, побрязкуючи острогами і тримаючи руку в рукавичці на ефесі шпаги, бундючно пройшов уперед і звернувся до господаря:

— Я капітан Гобарт з драгунів полковника Кірка. Ви тут переховуєте бунтівників?

Наляканий різким і зухвалим тоном військового, господар промимрив тремтячим голосом:

— Я... я не переховую бунтівників, сер. Цей джентльмен поранений...

— Сам бачу! — гримнув капітан і важкою ходою рушив до кушетки. Насупившись, він похмуро глянув на сіре обличчя змученого лорда. — Нема потреби допитуватися, де він був поранений. З мене досить того, що це проклятий бунтівник! Візьміть його, хлопці! — кинув він драгунам.

Але Блад заступив собою пораненого.

— В ім'я гуманності, сер! — сказав він з ноткою гніву в голосі. — Ми живемо в Англії, а не в Танжері. Цей чоловік тяжко поранений. Його не можна чіпати, бо це небезпечно для його життя.

Слова Блада розсмішили капітана:

— О, я маю ще й піклуватися про здоров'я бунтівників! Хай йому чорт! Ви думаєте, що ми беремо його для лікування? Уздовж усього шляху від Уестона до Бріджуотера споруджують шибениці, й він згодиться для будь-якої з них. Полковник Кірк навчить цих дурнів-протестантів дечого такого, про що пам'ятатимуть усі нащадки!

— Ви вішаєте людей без суду? Клянуся честю, я помилився. Схоже на те, що ми зараз у Танжері, де колись стояв ваш полк.

В очах капітана блиснув недобрый вогник. Змірявши поглядом Блада з ніг до голови, він звернув увагу на його сухорляву, мускулисту будову

тіла, згорда підняту голову, на весь його владний вигляд — і солдат упізнав солдата.

Очі капітана звузилися. Він почав дещо пригадувати і зненацька вибухнув гнівом.

— Хто ж ви в біса такий?

— Мене звать Блад, сер. Пітер Блад. До ваших послуг.

— А-а... так, так, пригадую ваше прізвище. Ви служили у французів, га?

Якщо Блад і був здивований, то не виказав цього.

— Так, служив.

— Тоді пам'ятаю... Років п'ять тому чи, може, трохи більше ви були в Танжері?

— Був і знав вашого полковника.

— Клянуся честю, вам, напевно, доведеться відновити це знайомство, — капітан неприємно засміявся. — Як ви тут опинилися, сер?

— Мене покликали допомогти пораненому. Я лікар.

— Ви — лікар?

У хвалькуватому тоні Гобарта прозвучала зневага до брехні, якою йому здалися слова Блада.

— *Medicinae baccalaureus*⁷, — відповів Блад.

— Не тикайте мені під ніс вашу французьку мову, чоловіче! — грубо обрізав Гобарт. — Говоріть англійською.

Посмішка Блада дратувала його.

— Я лікар і маю практику в містечку Бріджуотері.

Капітан глузливо посміхнувся:

— А сюди ви приїхали з Лаймської затоки⁸, супроводжуючи вашого прибудного герцога?

Блад відповів йому тим самим тоном:

— Якби ваш розум був такий же гострий, як голос, мій любий, ви вже давно були б великою людиною.

На мить у драгуна відібрало мову. Кров ударила йому в обличчя.

— Ви матимете нагоду переконатися, що я й так досить великий, щоб повісити вас.

— Не сумніваюся, що це так. У вас і вигляд, і манери вішателя. Але якщо ви застосуєте своє ремесло до мого пацієнта, то затягнете

зашморг на власній шиї. Він не з тих, кого ви можете безкарно повісити. Він має право на суд перів.

— Право на суд перів?

Капітана приголомшили ці останні слова, які з особливим притиском вимовив Блад.

— Безумовно. Кожен, якщо він не дурень і не дикун, запитав би ім'я людини, перш ніж послати її на шибеницю. Цей джентльмен — лорд Гілдой.

І тоді кволим голосом заговорив лорд:

— Я не приховую свого зв'язку з герцогом Монмутським і готовий відповісти за це. Проте, з вашого дозволу, відповідатиму тільки перед судом, судом перів, як уже сказав лікар.

Він замовк, і на мить запала тиша. Як це часто трапляється з хвалькуватими людьми, у глибині душі Гобарт був неабияким боягузом. Повідомлення про титул пораненого зачепило його слабку струну. Підслесливий та догідливий Гобарт благоговів і тремтів перед титулами. Тремтів він і перед своїм полковником, бо Персі Кірк не гладив по голівці тих, які помиляються.

Жестом руки Гобарт зупинив своїх підлеглих. Тут слід подумати. Блад, помітивши його нерішучість, вніс уточнення, над яким було не зайвим і поміркувати.

— Пам'ятайте, капітане, що в лорда Гілдоє є друзі і родичі серед торі⁹, і вони неодмінно донесуть полковникові Кірку, якщо з його світлістю поводитимуться, як зі звичайним кримінальним злочинцем. Будьте обережні, капітане, або, як я вже казав, цього ранку ви зів'єте мотузок для власної шиї.

На таку пересторогу капітан Гобарт відповів хвалькуватим презирством, проте, як видно, врахував її.

— Візьміть кушетку, — розпорядився він, — і відправте на ній пораненого в Бріджуотер. Помістіть його у в'язницю до нових розпоряджень.

— Він не витримає такої подорожі, — запротестував Блад. — Йому потрібен абсолютний спокій.

— Тим гірше для нього. Моя справа — арештовувати бунтівників! — і рухом руки він підтвердив свій наказ.

Двоє солдатів узяли кушетку і рушили до дверей. Гілдой зробив ледь помітну спробу простягти Бладу руку.

— Сер, — сказав він, — я залишаюся вашим боржником і, якщо виживу, постараюся заплатити цей борг.

У відповідь Блад уклонився і звернувся до солдатів:

— Несіть обережно. Від цього залежить його життя.

Коли лорда винесли, капітан пожвавішав і, повернувшись до господаря, спитав:

— Кого ще з проклятих бунтівників ви переховуєте?

— Більше нікого, сер. Його світлість...

— З його світлістю вже покінчено. А за хвилину, коли обшукаємо будинок, візьмемося й за вас. І, клянуся Богом, якщо ви мені збрехали...

Він різко обірвав мову, щоб віддати наказ солдатам. Драгуни вийшли. За мить почулось, як вони з грюкотом нишпорять у сусідній кімнаті. Капітан тим часом обшукав кімнату, простукуючи панелі рукояткою пістолета.

Блад зрозумів, що йому не можна гаятися.

— З вашого дозволу я побажаю вам усього найкращого, — сказав він.

— З мого дозволу ви трохи затримаєтеся, — наказав йому капітан.

Блад знизав плечима і сів.

— Ви страшенно нудна людина, — сказав він. — Цікаво, як це ваш полковник досі не помітив цього.

Але капітан не звертав на нього уваги. Він нахилився, щоб підняти чийсь брудний і запорошений капелюх, до якого була приколота дубова гілочка. Капелюх лежав біля шафи, в якій сховався бідолашний Пітт. Капітан зловтішно посміхнувся, обвів глузливим поглядом кімнату, зупинившись на господареві, потім на двох жінках, котрі стояли позаду, і, нарешті, на Бладові, який сидів, заклавши ногу за ногу, з байдужим виглядом, що далеко не пасувало до його думок і настрою.

Ось капітан підійшов до шафи і, шарпнувши, розчинив одну з половинок масивних дубових дверей. Перед ним, зігнувшись у три погібелі, стояв молодий Пітт. Схопивши заколотника за комір камзола, капітан витягнув його зі шафи.

— А це що за птиця? — спитав він. — Ще якийсь пер?

Перед очима Блада яскраво постали шибениці, про які говорив капітан, бідолашний молодий шкіпер, котрий має прикрасити одну з них, повішений без суду замість іншої жертви, що не справдила сподівань капітана, і Пітер блискавично вигадав не тільки титул, а й родовід для молодого повстанця.

— Клянуся честю, ви вгадали, капітане. Це віконт Пітт, двоюрідний брат сера Томса Вернена, одруженого з красунею Моллі Кірк — сестрою вашого полковника. Колись вона була фрейліною дружини короля Якова.

І в капітана, і в його полоненого перехопило подих від подиву. Але в той час, як молодий Пітт розсудливо промовчав, капітан вибухнув брутальною лайкою, пильно розглядаючи свою жертву.

— Він бреше, правда ж? — закричав він, схопивши юнака за плечі та люто дивлячись йому в обличчя. — Клянуся Богом, він знущається з мене.

— Якщо ви такі певні цього, — сказав Блад, — повісьте його і тоді побачите, що станеться з вами.

Драгун зиркнув на лікаря, потім на свого бранця.

— Взяти його! — і він штовхнув юнака в руки солдатам. — Відведіть у Бріджуотер, а цього зв'яжіть, — показав капітан на Бейнса. — Хай знає, як переховувати бунтівників.

За якусь мить зчинилася колотнеча. Протестуючи проти насильства, Бейнс пручався в руках солдатів. Перелякано кричали жінки. Та коли до них підійшов капітан, вони охоплені ще більшим жахом, враз замовкли. Гобарт схопив дочку господаря за плечі. Ніжні блакитні очі чарівної дівчини із золотавим волоссям благально дивилися в обличчя драгунові. А той, хвацько повівши бровою, вп'явся в неї очима, що враз спалахнули недобрим вогником. Потім узяв її за підборіддя і грубо цмокнув у губи, примусивши бідолашну здригнутися від огиди.

— Це — завдаток, — сказав капітан. — Хай він заспокоїть тебе, маленька бунтівнице, поки я покінчу з цими шахраями.

Капітан з кислою посмішкою відійшов, залишивши напівпритомну дівчину на руках на смерть переляканої матері. А солдати, міцно зв'язавши руки обом бранцям, стояли тепер посміхаючись і чекаючи подальших розпоряджень.

— Ведіть їх! Корнете Дрейк, ви відповідаєте за арештованих.

І Гобарт знову втупився пожадлигим поглядом у перелякану дівчину.

— Я тут трохи затримаюсь і обшукаю садибу, — сказав він драгунам. — Може десь ховаються ще й інші бунтівники. — І, наче опам'ятавшись, додав, вказуючи на Блада: — І цього заберіть із собою. Та скоріше!

Останні слова вивели Блада з глибоких роздумів. Він саме думав про те, що в його сумці є ланцет, яким над капітаном Гобартом можна було б вчинити благодійну для людства операцію: драгун, очевидно, був не в міру повнокровним, і кровопускання пішло б йому тільки на користь. Проте нелегко дочекатися слушного моменту. Блад уже обмірковував, чи не можна заманити капітана вбік якоюсь вигадкою про сховані скарби, але невчасне втручання Гобарта зруйнувало його цікавий план. Блад усе ж спробував виграти час.

— Повірте, це мене цілком влаштовує, — сказав він. — Я саме збирався йти в Бріджуотер, і якби ви не затримали мене, зараз я був би вже в дорозі.

— От ви й підете туди. У тюрму.

— Ба! Ви, напевне, жартуєте?

— Там знайдеться шибениця й для вас, якщо ви вважаєте це за краще. Питання тільки в тому — зараз вас повісять чи пізніше.

Грубі руки схопили Блада, а його чудовий ланцет залишився в сумці з інструментами на столі. Лікар вивернувся з рук драгунів, бо мав неабияку силу і спритність, але ті знову накинулися на нього, звалили його на підлогу, зв'язали руки і грубо поставили на ноги.

— Заберіть його! — коротко відрубав Гобарт і повернувся до решти драгунів, які чекали нових розпоряджень: — Обшукати будинок від горища до льоху і доповісти мені. Я буду тут.

Солдати розбіглися по всій садибі. Конвоїри виштовхнули Блада на подвір'я, де Бейнс і Пітт уже чекали відправлення в тюрму. З порога Блад оглянувся на капітана Гобарта, і блакитні очі лікаря спалахнули вогнем. Із його тремтячих губ ладна була злетіти погроза, що він зробить з капітаном, якщо йому пощастить виплутатися з цієї історії. Проте він вчасно згадав, що висловити погрозу означало б остаточно втратити шанси на збереження життя та здійснення свого наміру. Сьогодні підлеглі короля були господарями Заходу¹⁰, де вони

поводились, як у завойованій країні. І звичайний кавалерійський капітан розпоряджався тут життям та смертю людей.

Блад і його товариші по нещастю стояли під яблунями у саду, прив'язані до стремен сідел. Пролунала різка команда корнета, і маленький загін вирушив у Бріджуотер. І саме в цей час остаточно підтвердилося страшне припущення Блада, що для драгунів Захід став завойованою ворожою країною. З будинку долинули тріск і гуркіт від падіння меблів, регіт та горлання брутальних вояків, для яких полювання на бунтівників було тільки приводом для грабунків і насильства. Цей шум пронизав розпачливий крик жінки.

Бейнс зупинився і повернув спотворене жахом, бліде, як смерть, обличчя до маєтку. Але в ту ж мить мотузок, яким він був прив'язаний до стремена, шарпнувся і звалив його з ніг. Полоненого кілька ярдів волокли по землі, поки солдат не зупинив коня, обливаючи нещасного брутального лайкою та б'ючи його плазом шаблі.

Того чудового і запашного ранку полонений Блад, ідучи між деревами, на яких рясніли яблука, раптом подумав, що людина, як йому вже давненько почало здаватися, найпідліша з усіх Божих створінь і що тільки дурень може вибирати собі професію цілителя істот, які заслуговують на винищення.

Розділ III

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ

Тільки через два місяці — 19 вересня, якщо ви цікавитесь точною датою, — Пітер Блад, звинувачений у державній зраді, постав перед судом. Ми знаємо, що зрадником він не був, але можете не сумніватися, що на той час, коли йому пред'явили звинувачення, він був уже здатний на такий злочин. Два місяці ув'язнення в таких жахливих умовах, що їх неможливо навіть описати, породили в душі Блада невгамовну ненависть до короля Якова і його сатрапів. Те, що за таких умов він усе ж не збожеволів, свідчить про неабияку силу його духу. Та яким би жахливим не було становище цього абсолютно невинного в'язня, Блад ще мав підстави дякувати своїй долі насамперед за те, що його викликали до суду, потім за те, що суд відбувся саме 19 вересня і ні на день раніше. Бо в затримці, яка так

дратувала арештованого, крилась єдина для нього можливість уникнути шибениці, хоча сам він ще не збагнув цього.

Якби не милість долі, він легко став би одним з тих, кого наступного дня після бою витягли з переповненої Бріджуотерської тюрми й без суду, за наказом полковника Кірка, який жадав крові, повісили на базарній площі. Зі жорстокою оперативністю командир Танжерського полку вчинив би те саме і з усіма іншими в'язнями — кількість не мала значення, — коли б не рішуче втручання єпископа М'юсського, який поклав край цим беззаконним стратам.

Тільки за перший день після Седжмурської битви Кірк і Февершем, влаштувавши комедію суду, стратили понад сто осіб. Переможцям не бракувало жертв для шибениць, якими вкрилась уся округа, їх мало бентежило, де і за яких обставин були захоплені ті люди та скільки серед них невинних жертв. Кінець кінцем, чого варте життя якогось телепня? У катів була гаряча пора, в дію пішли мотузки, сокири і казани з киплячою смолою... Але я утримаюсь від опису подробиць того огидного видовища, бо, зрештою, нас більше цікавить доля Пітера Блада, ніж доля повстанців, прихильників Монмута.

Блад залишився живим, і в натовпі нещасних в'язнів, закутих парами, його погнали з Бріджуотера в Тонтон. Тих, що були тяжко поранені і не могли йти, солдати грубо кидали на переповнені візки, їх незабинтовані рани гноїлися, і багатьом в'язням пощастило вмерти в дорозі. Коли Блад почав наполягати, щоб йому дозволили полегшити страждання бідолашних, конвоїри порадили йому облишити дурниці і пригрозили відшмагати нагаями. Можна сказати напевно, що коли він і каювся зараз у чому, то тільки в одному — що не брав участі у повстанні. Звичайно, така думка була нелогічною, але навряд чи можна було сподіватися на логічне мислення від людини в його становищі.

Під час цього страшного переходу напарником Блада по кайданах був той самий Джеремі Пітт, поява якого два місяці тому поклала початок його теперішнім стражданням. Молодий шкіпер став найближчим товаришем Блада після їхнього арешту. Випадково їх закували разом у кайдани ще в переповненій тюрмі, де вони задихалися від спеки й смороду в липні, серпні й вересні.

Крізь стіни в'язниці з навколишнього світу просочувалися уривки новин. Деякі з цих новин, можливо навмисне, поширювались серед в'язнів. Серед них була й чутка про страту Монмута. Вона завдала глибокого смутку тим, хто терпів усі страждання заради герцога й віри, боротися за яку той закликав. Багато хто рішуче відмовлявся вірити цій чутці. Поширилась безглузда вигадка про те, що замість Монмута на плаху пішов хтось інший, схожий на нього, а сам Монмут залишився живим і прийде знову, овіяний славою.

Блад слухав цю останню вигадку з такою ж байдужістю, з якою сприйняв і звістку про смерть Монмута. Проте одна ганебна деталь цієї плітки не тільки не залишила його байдужим, але й посилила його ненависть до короля Якова. Його величність погодився зустрітися з Монмутом. Якщо він не збирався помилувати герцога, то цей вчинок з боку короля був неймовірно огидним і відворотним: адже в такому разі єдиною метою цієї зустрічі було підле бажання потішитися з каяття свого племінника.

Пізніше дійшли чутки, що лорд Грей, який був першим помічником герцога, а можливо, навіть і головним вождем повстання, купив собі помилування за сорок тисяч фунтів стерлінгів. Пітер Блад вважав, що цього й слід було чекати. Він не міг далі стримати свого презирства до короля Якова.

— Яка підла, мерзенна істота сидить на троні! Коли б я знав раніше про нього стільки, скільки знаю сьогодні, то безумовно, що у драгунів було б значно більше підстав для мого арешту, — заявив він і одразу поцікавився: — А як ви думаєте, де зараз лорд Гілдой?

Молодий Пітт, якому адресувались ці слова, повернув до Блада обличчя, яке за два місяці ув'язнення майже зовсім втратило свою бронзову морську засмагу. Його круглі сірі очі запально глянули на лікаря.

— Ви дивуєтесь моєму запитанню? Але ж ми бачили лорда востаннє в Оглторпі, — сказав Блад. — Цікаво, де ж тепер інші заарештовані дворяни — фактичні керівники цього проклятого повстання? Думаю, що їхня відсутність пояснюється тим самим, що й відсутність Грея. Вони багаті люди і можуть відкупитися. Шибениці чекають тих бідолах, що пішли за аристократами, а самі аристократи, які мали

честь очолити повстання, звичайно, на волі. Курйозна і повчальна історія. Клянуся честю, ми живемо в несолідному світі!

З почуттям глибокої зневаги до всього він засміявся і з тим самим почуттям пізніше увійшов до великого залу Тонтонського замку, щоб стати перед судом. Разом з Бладом туди привели Пітта і Бейнса. Суд мав розпочатися з розгляду їхньої справи.

Увесь зал до самих галерей, заповнених переважно жінками, був задрапований яскраво-червоною матерією. Це зробили з наказу пихатого верховного судді барона Джефрейса, який цілком природно віддавав перевагу червоному кольору, бо він найкраще відображав його власну кровожерливість.

У кінці залу на підвищенні сиділо п'ятеро суддів у яскраво-червоних мантиях і важких чорних перуках: верховний суддя барон Джефрейс посередині, по обидва боки від нього розташувалися члени суду, а ще нижче — присяжні засідателі.

Одного за одним під конвоєм ввели підсудних. Судовий пристав закликав присутніх до тиші, погрожуючи за непослух ув'язненням, і гомін поступово вщух. Блад з цікавістю розглядав дванадцятьох присяжних засідателів, які дали клятву бути «милостивими і справедливими», але їх зовнішній вигляд свідчив про те, що вони не могли думати ні про милість, ні про справедливість. Перелякані, приголомшені й жалюгідні, вони скидалися на кишенькових злодіїв, спійманих на гарячому. В душі кожного з них веління власної совісті заглушалося страхом перед мечем жорстокого верховного судді.

Потім спокійний, зосереджений погляд Блада перейшов на членів суду і найдовше затримався на голові суду, лордові Джефрейсі, слава про жорстокість якого дійшла з Дочестера ще раніше, ніж приїхав він сам.

Це був високий, худий сорокарічний чоловік з довгастим вродливим обличчям. Синюватість під очима і набряклі повіки свідчили про страждання або про безсоння і посилювали блиск очей та їх лагідний смуток. На блідому обличчі різко виділялися плями сухотного рум'янцю і яскраві повні губи. В лінії губів судді крилося щось невловиме, що псувало красу його обличчя.

Добре знаючи, як медик, ту страшну хворобу, яка мучила лорда, Блад з інтересом розглядав людину, що, незважаючи на близький кінець, а

можливо саме через це, вела розпусне і розгульне життя.

— Пітере Блад, підніміть руку!

Хрипкий голос судового клерка повернув Блада до дійсності. Пітер машинально виконав наказ, і клерк почав монотонно читати багатослівний обвинувальний акт, у якому Пітер Блад обвинувачувався у зраді свого верховного і законного володаря Якова II, Божою милістю короля Англії, Шотландії, Франції та Ірландії. З цього акта Блад довідався, що він, не маючи в серці Бога, був спокушений дияволом, забув про свій обов'язок любити й шанувати короля і порушив мир і спокій у королівстві, розпалюючи війну та заколот з метою позбавити короля корони, титула і честі. І ще про багато інших злочинів довідався Блад з документа, в кінці якого пропонувалося відповісти: винен він чи не винен?

Відповідаючи, він сказав більше, ніж від нього вимагалось:

— Я абсолютно не винний.

Маленький гостролиций чоловічок, що сидів перед столом суддів праворуч від Блада, аж підскочив на своєму місці. Це був військовий прокурор Полліксфен.

— Винні чи не винні? — загорлав цей запальний джентльмен. — Відповідайте тими ж словами, якими вас запитують!

— Тими ж словами? — перепитав Блад. — Он як! Не винний. — І, звертаючись до суду, він знову заговорив: — Якщо ваша ласка, то я не зробив абсолютно нічого, що могло б підтвердити хоч слово з цього обвинувального акта. Я завинив лише в тому, що мені бракувало терпіння за час мого двомісячного перебування у смердючій в'язниці, де моє здоров'я і навіть життя піддавалися страшній небезпеці...

Розпалившись, Блад міг би ще багато чого додати, але в цю мить верховний суддя перебив його лагідним, навіть журливим голосом:

— Послухайте, Блад, ми повинні дотримуватися звичайних, загально визнаних судових норм, і я мушу перебити вас. Ви, мабуть, не обізнані з судовою процедурою?

— Не тільки не обізнаний, але навіть до цього часу був щасливий у своєму незнанні. Я радо утримався б від такої обізнаності.

Квола посмішка на мить промайнула на сумному обличчі судді.

— Вірю вам. Вас уважно вислухають, коли ви виступатимете на свій захист. Але говорити будь-що зараз і недоречно, і незаконно.

Підбадьорений очевидним співчуттям і увагою судді, Блад відповів, як того вимагали від нього, що він згоден постати перед судом Бога і країни¹¹. Після цього клерк, помолившись, щоб Бог допоміг ухвалити справедливий вирок, викликав Ендрю Бейнса, наказав йому підвести руку і відповісти на обвинувачення.

Від Бейнса, який не визнав себе винним, клерк перейшов до Пітта. Той сміливо прийняв на себе вину, і верховний суддя пожвавішав.

— Ну, це вже інша річ, — сказав він, і його колеги в яскраво-червоних мантиях закивали головами. — Якби всі були такими впертими, як ці двоє бунтівників, то ми ніколи не закінчили б своєї справи.

Після такого лиховісного зауваження, висловленого холодним байдужим голосом, від якого здригнулися всі присутні, підвівся Полліксфен. Багатослівно виклавши суть злочину, вчиненого всіма трьома підсудними, він докладніше зупинився на обвинуваченні Пітера Блада, справа якого розглядалася першою.

Єдиним свідком з королівської сторони був капітан Гобарт. Він жваво змалював обстановку, в якій знайшов і арештував трьох підсудних разом з лордом Гілдоєм. Згідно з наказом полковника, він одразу повісив би Пітта, але від цього його утримала брехня підсудного Блада, ніби Пітт — пер і особа, яка заслуговує на увагу.

Коли капітан закінчив свої свідчення, лорд Джефрейс подивився на Пітера Блада.

— Чи є у підсудного Блада запитання до свідка?

— Ні, сер. Він правильно виклав усе, як було.

— Я радий, що ви визнали все без лукавства, звичайного для людей вашого сорту. І скажу вам по правді, що викрути тут вам не допомогли б. Бо, зрештою, ми завжди доб'ємося правди. Будьте певні.

Бейнс і Пітт також визнали правдивість свідчень капітана, після чого верховний суддя, полегшено зітхнувши, сказав:

— Коли це так, то ради Бога, не будемо зволікати. Попереду ще багато справ. — Тепер у його голосі від лагідності не залишилося й сліду. Губи скривилися у презирливій посмішці. Тон став різким і грубим. — Я вважаю, пане Полліксфен, що оскільки факт підлої

зради цих трьох негідників доведений і навіть визнаний ними, то нам більше нема про що говорити.

Але тут пролунав рішучий і навіть якийсь глузливий голос Пітера Блада:

— З вашого дозволу, сер, ще треба говорити й говорити.

Вражений такою зухвалістю, Джефрейс здивовано глянув на підсудного, і поступово вираз подиву на його обличчі змінився виразом тупого гніву. На яскраво-червоних губах судді з'явилася неприємна злісна посмішка, що враз спотворила все обличчя.

— Що... що, негіднику? Ти хочеш, щоб ми марнували час на вислуховування твоїх нікому не потрібних словесних викрутів?

— Я хотів би, щоб ви і пани присяжні засідателі дозволили мені виступити на свій захист. Ви обіцяли вислухати мене, ваша честь.

— Ну що ж, тебе вислухають, негіднику. Вислухають...

Голос судді скреготнув, як терпуг. Йому стало важко говорити, і на якусь мить його скорчило. Тендітною, мертвотно-блідою рукою, на якій блакитними лініями позначалися вени, він дістав хусточку і приклав її до губів, а потім до лоба. Дивлячись на суддю очима спеціаліста, Пітер Блад зрозумів, що того зараз корчить приступ руйнівної хвороби.

— Вас вислухають, — вів далі суддя. — Але який може бути захист після зізнання?

— Ви розсудіть самі, ваша честь.

— Власне, для цього я тут і сиджу.

— І ви також розсудите, панове, — сказав Блад, переводячи погляд з судді на присяжних, які нерішуче засовалися під сміливим поглядом його блакитних очей.

Напередодні суду лорд Джефрейс звернувся до них з такою промовою, яка вибила з них рештки мужності. Навіть якби вони самі були в'язнями, обвинуваченими в зраді, то й тоді він не міг би поводитися з ними крутіше.

Пітер Блад сміливо виступив, тримаючись прямо і впевнено. Він щойно поголився, і його перука, хоч і без завивки, була охайно зачесана.

— Капітан Гобарт справді знайшов мене в садибі Олгторп у понеділок вранці після Седжмурської битви, — почав Блад. — Але

він не сказав, що я там робив.

Тут суддя перебив його знову:

— Ну, а що ж ти міг робити в товаристві бунтівників, двоє з яких — лорд Гілдой і Пітт — уже визнали свою провину?

— Саме це я прошу дозволити мені розповісти вам.

— Будь ласка, розкажи, але, ради Бога, якнайкоротше, бо коли б мені довелося вислухувати всіх собак-зрадників, то я просидів би тут до весни.

— Я був там, ваша честь, як лікар, щоб допомогти пораненому лорду Гілдою.

— Що таке? Ти хочеш сказати нам, що ти лікар?

— Я закінчив Трініті-коледж у Дубліні.

— Боже праведний! — вигукнув лорд Джефрейс різким голосом, звертаючись до присяжних. — Який мерзотник! Ви ж чули, як свідок сказав, що кілька років тому він зустрічав його в Танжері як офіцера французької армії. Ви чули також, як підсудний визнав, що свідок говорив правду.

— Я й зараз не заперечую, що він говорив правду. Але правда й те, що я скажу вам. Кілька років я був солдатом, але ще до цього я був лікарем, і з січня цього року знову став ним, влаштувавшись на життя у Бріджуотері; це може підтвердити сотня свідків.

— Немає ніякої потреби гаяти на це час! Я винесу вирок на підставі твоїх власних слів, мерзотнику. Я ще раз запитую тебе: як сталося, що той, хто видає себе за лікаря, який мирно займається практикою в Бріджуотері, опинився в армії Монмута?

— Я ніколи не був у тій армії. Жоден свідок не говорив такого і, насмілюсь заявити, не скаже. Мене ніколи не цікавило те повстання, і я вважаю цю авантюру цілковитим безглуздям. Насмілюсь запитати вашу честь, — тут ірландський акцент Блада помітно посилювався, — що міг робити я, католик, в армії протестантів?

— Католик? — Суддя якусь мить похмуро розглядав Пітера Блада. — Ти скоріше лицемірний ханжа-протестант. Скажу тобі, чоловіче, що я нюхом чую протестанта за сорок миль.

— Тоді наважусь поцікавитись, чому ж ви, ваша честь, своїм надзвичайним нюхом не чуєте католика за чотири кроки?

По галереях легкою хвилею прокотився сміх, але лютого погляду судді і окрику судового пристава було досить, щоб він негайно урвався.

Трохи нахилившись уперед, лорд Джефрейс підніс тендітну білу руку, пальці якої все ще стискали носову хусточку, і погрозово виголосив:

— Не час зараз розглядати твою релігійну приналежність, голубе, — казав він, постукуючи пальцем по столі в такт словам. — Але закарбуй собі на носі те, що я зараз тобі скажу: немає такої релігії, яка б дозволяла брехати, прикриваючись нею. В тебе, як і в кожного, є безсмертна душа, і ніщо в світі з нею не зрівняється. Не забувай, що всесильний Господь Бог, перед чийм судом і ти, і всі ми станемо в нашу останню годину, покарає тебе за найменшу брехню і кине у вічний вогонь, у безодню, де палає сірка, якщо ти хоч трохи ухилишся від правди. Бога не обдуриш! Тому я закликаю тебе говорити правду: як сталося, що тебе захопили з бунтівниками?

Якусь мить Пітер Блад дивився на суддю здивовано і збентежено. Яка неймовірно жахлива людина цей суддя! Нарешті Блад опанував себе і відповів:

— Того ранку мене покликали до пораненого лорда Гілдоя, і я вважав, що за обов'язком, накладеним на мене професією, я повинен був надати йому допомогу.

— Ти вважав?

Вигляд судді був страшний: на зблідлому обличчі його губи червоніли, як кров, якої він так жадав. Злісно посміхнувшись, він впився поглядом у Блада, але опам'ятався, зітхнув і, знову набравши лагідного та скорботного вигляду, сказав:

— Як ти безжалісно марнуєш наш час! Але я наберусь терпіння. Добре. Хто покликав тебе?

— Пітт. Він може підтвердити.

— О, звісно, Пітт може підтвердити. Зрадник, який уже визнав свою провину. І це твій свідок?

— Бейнс також може засвідчити мої слова.

— Бідолаха Бейнс має ще відповісти за себе, і не сумніваюся, що на тебе в нього не вистачить часу, бо він намагатиметься врятувати від зашморгу власну шию. Так, так! І це всі твої свідки?

— Ні, ваша честь. Можна викликати з Бріджуотера ще й інших, які бачили, як я виїхав того ранку з Піттом на крупі його коня.

Джефрейс посміхнувся.

— В цьому немає потреби. Я не збираюся витратити так багато часу на тебе. Скажи лише одне: коли Пітт, якщо вірити тобі, приїхав по тебе, ти ж знав, що він був прихильником Монмута, як він це визнав зараз сам?

— Знав, ваша честь.

— Знав! Ага! — верховний суддя подивився на присяжних засідателів, які знітилися від страху, і коротко, в'їдливо засміявся. — І все ж, незважаючи на це, ти поїхав з ним?

— Я вважав своїм священним обов'язком надати допомогу пораненому.

— Священним обов'язком, кажеш? — і в очах судді знову спалахнула лють. — Боже милосердний! Як тільки ми живемо серед таких гадів? Твій священний обов'язок, негіднику, — служити Богу і королю. Але не будемо даремно витратити слова. Пітт сказав тобі, кому саме ти мав надати допомогу?

— Так, лордові Гілдою.

— І ти знав, що лорд Гілдой був поранений у бою, знав, на чиєму боці він бився?

— Знав.

— І все ж, вважаючи себе лояльним підданим короля, в чому ти хочеш нас переконати, ти поїхав до пораненого?

На мить Пітер Блад втратив терпіння.

— Моя справа — лікувати рани, а не вивчати політичні погляди пораненого, — сказав він різко.

Схвальний гомін прокотився по галереях і навіть серед присяжних засідателів, але це ще більше розпалило верховного суддю.

— Господи Ісусе! Чи бачив світ ще коли-небудь такого безсоромного негідника, як оцей? — з білим, мов крейда, обличчям суддя повернувся до членів суду. — Я сподіваюся, панове присяжні, що ви звернете увагу на поведінку цього підлого зрадника. Не можна не помітити заклятості людей такого типу, як він. Він сам, своїми власними устами, визнав провину, якої досить, щоб повісити його десять разів... Але це

ще не все. Говори, мерзотнику: з якою метою ти морочив голову капітанові Гобарту брехнею про високий сан зрадника Пітта?

— Щоб врятувати його від повішення без суду, яке йому загрожувало.

— А яке тобі діло до того, чи повісять цього негідника, чи ні?

— Справедливість — справа кожного вірнопідданого, бо несправедливість, вчинена людиною, яка перебуває на королівській службі, в якійсь мірі безчестить самого короля.

Це був тонкий і гострий випад на адресу присяжних; він розкривав гнучкість та гостроту розуму Блада і міру його самовладання, що особливо посилювались у хвилини великої небезпеки. На будь-який інший склад суду його слова справили б те враження, на яке він і сподівався. Можливо, вони вплинули б навіть на цих слабкодушних овечок. Але тут знову втрутився Джефрейс.

Він почав дихати важко й шумно, потім рвучко підвівся.

— Пресвята Діво! — закричав Джефрейс. — Чи доводилось вам бачити такого безсоромного мерзотника? Але з тобою вирішено. Я бачу тебе, падлюко, вже з мотузкою на шиї.

Закінчивши цю зловтішну тираду, суддя знову впав у крісло і заспокоївся. Судова комедія скінчилась. На блідому обличчі судді не проявлялося ніяких ознак душевного хвилювання. Його знову охопила тиха меланхолія. Коли ж за хвилину він заговорив, голос його був лагідним, майже ніжним, але кожне слово чітко лунало в пришишклому залі.

— Не в моїй вдачі кривдити когось, а тим більше втішатися чиєюсь загибеллю. Тільки з жалю до тебе я вдався до цих слів, бо хотів, щоб ти подбав про свою безсмертну душу, а не віддавав її на поталу, вперто чіпляючись за брехню та викрутаси. Але я бачу, що всі мої зусилля, все моє співчуття і милосердя марні, тому мені більше нема про що з тобою говорити. — І, повернувши до присяжних засідателів своє сумне вродливе обличчя, він додав: — Панове! Як представник закону, я зобов'язаний нагадати вам, що той, хто хоч і не брав безпосередньої участі в повстанні проти короля, але свідомо приймає, дає притулок або лікує бунтівника, є таким самим зрадником, як і той, хто виступив зі зброєю в руках. Моя присяга і власне сумління зобов'язують мене

роз'яснити вам суть закону, а ваші присяги і ваше сумління зобов'язують вас ухвалити справедливий вирок.

Після цього Джефрейс почав промову, в якій намагався довести, що Бейнс і Блад обидва винні у зраді: перший — тому, що переховував зрадників, другий — надавав зрадникові медичну допомогу. Він пересипав свою промову улесливими посиленнями на свого законного володаря й повелителя, якого Бог поставив над усіма, і лайкою на адресу протестантів та Монмута, про якого, — висловлюючись його власними словами, — він брав сміливість твердити, що найбільшій законнароджений підданий королівства має більше прав на престол, ніж цей байстрюк герцог.

— Господи! Яке гаддя завелося в нашому суспільстві! — шалено вигукнув суддя і впав у крісло, знесилений таким енергійним виступом. Якусь мить він сидів нерухомо, приклавши хусточку до рота, потім знову якось неспокійно засовався в кріслі, і знову його обличчя спотворив біль. Він ледве зміг кивнути членам суду, щоб ті вийшли для ухвалення вироку.

Пітер Блад слухав нестримну, богохульну і майже непристойну промову Джефрейса з байдужістю, яка пізніше, коли він згадував про все це, дивувала його самого. Він був так вражений поведінкою цієї людини, протиріччям між його духом і тілом, методами залякування і примусу по відношенню до присяжних засідателів, що майже забув про небезпеку, яка загрожувала його власному життю.

Присяжні засідателі незабаром повернулися. Всі троє підсудних були визнані винними.

Пітер Блад обвів поглядом зал суду, задрапірований червоною матерією. На якусь мить море облич захиталось і розпливлось перед його очима. Потім він знову опанував себе і почув, як його питали: що він може сказати проти смертного вироку після того, як його визнали винним у державній зраді.

Він зареготав, і його сміх моторошно пролунав серед мертвої душі суду. Вся ця комедія була таким безглуздом, таким знуцанням над справедливістю! І все це — витівки того блазня у яскраво-червоній мантії, що сам був посміховиськом, слухняним знаряддям злобного і мстивого короля. Але навіть і на цього блазня вплинув сміх Блада.

— Ти ще смієшся — із зашморгом на шиї, смієшся на самому порозі вічності!

І тут Блад використав нагоду, щоб помститися:



Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ